

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**De Ivre Ac Potestate Romanorum Pontificum,
Imperatorum, Regum ac Episcoporum**

Alvarez Guerrero, Alfonso

Coloniae Agrippinae, 1586

VD16 A 2069

De interesse.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-63477](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-63477)

de cambijs aliqua dicemus, & quid mihi de cambijs vide-
tur. Sed breuissime me expediam.

† Cambiorum secundum consuetudinem negotiato-
rum, & mercatorum, genera sunt quatuor; Quædam vera, &
realia, quibus moneta in vno loco, ac tempore recipitur, &
alio loco, ac tempore redditur, prout in loco redditionis
tempore restitutionis marca auri valet. & in his nullum
est peccatum, cessante omni dolo, & fraude. Veruntamen
quum hæc ad prolixius tempus fiunt, aut prorrahuntur,
ut ex distantiori tempore plus lucri habeatur, ad usuram
declinant; quia cum temporis, quo pecunia occupata te-
netur, ratio habetur; ad eum usuræ modum digreditur, quo
tempus vendi dicitur. Quædam vero cambia sunt non vera,
sed palliata, & solo nomine cambia; quibus indigens Ro-
mæ pecunia accipit pecuniam restituendam non Neapo-
li, sed Romæ iuxta valorem cambiorum. Neapoli, in se-
quenti feria: seu quouis alio modo ficti cambij fiant. Et
hæc sunt manifeste iniqua, quum vere sitibi contractus
mutui cum tali interesse. Quædam vero cambia sunt, quibus
pecunia Romæ data per literas cambij soluuntur alibi:
& hæc sunt licita, si seruato solito, moderato tamen lu-
cro numulariorum, sunt cessante dolo, & cessante omni
genere collusionis. Quædam demum sunt cambia ad mi-
nutum, puta cum pro ducato dantur decem argentei, aut
e contra, & cætera. Et in his moderatum quoque lucrum
in damno iuxta diuersarum regionum consuetudinem. Et
de ista materia videbis omnia ista ad literam per dominum
Cardinalem sancti Sixti, & in opusculis suis in tractatu de
Cambijs.

§. DE INTERESSE.

S V M M A R I V M.

- 1 Interesse materia profunda est, & quoduplex sit & num. 2.
3. 17. 19.
- 4 Diuersæ sunt interesse species.
- 5 Interesse, est vera rei estimatio.

6 Conuen-

- 6 Conuentum interesse quodnam dicatur, & an in totum debeat.
tur. & nu. 12.
- 7 Singulare interesse quid sit, Item quotuplex sit & nu. 8. 9.
18.
- 10 Rem vitiosam tradens, an teneatur ad interesse.
- 11 Interesse extrinsecum, quotuplex.
- 13 Conuentum interesse, possitne quadruplum excedere, &
num. 14.
- 15 Interesse conuentum, etiam sit totum peti possit, Duplum excedens
dupliciter limitari potest.
- 16 Usuraria prauitatis suspitio, quando esse dicatur.
- 20 Singulare interesse, an possit peti ex omnibus contractibus.
- 21 Commune interesse vtrum Veniat in quolibet contractu.
- 22 Qualiter probandum sit interesse singulare commune, & conuen-
tum.
- 23 Estimatio rei stantis, quomodo probetur.
- 24 Testium depositio ad probandum singulare interesse, qualis esse
debet.
- 25 Petens aliquid, & probare volens singulare interesse, quomodo
articulare debet.
- 26 Tanto dicitur res plus valere, quanto facilius vendi potest.
- 27 Probare singulare interesse per vnum testem, possitne iurare in
supplementum probationis.
- 28 Vendens rem aliquam, possitne cogi ad traditionem, interesse
praestando limita.
- 29 Venditor se constituens possidere precario nomine, teneaturne
ad rei traditionem.
- 30 Omnis contractus suam habet substantiam, legem, & natu-
ram.
- 31 Natura contractus quae sit.
- 32 Interpretatione non indigent, quae clara sunt.
- 33 Mora definitio, propter factorum varietatem difficilis.
- 34 Mora sua cuiuslibet nocua est, & nu. 35.
- 35 Mora quid sit.
- 37 Vnica interpellatio vim peremptorij habet.
- 38 In iudicialibus tres requiruntur interpellationes.
- 39 Pater, consensum filij, cum aetatis erit penaliter promittens, an
incidat in poenam, perueniente filio ad maiorem aetatem, &
nulla

nulla ratificatione facta.

40 Fur & morosus æquiparantur.

41 Fructus rei emptæ percipiens, vtrum ad vsuras præcû non soluti
teneatur.

42 Promittentes se facturum & curaturum, an requiratur inter-
pellatio.

43 Conditionis eventus nunquam in mora constituit, remis-
sive.

44 Quo tempore interpellatio fieri debeat.

45 Quando dicatur interpellationem incongruo tempore esse fa-
ctam.

46 Debitor non habens cui solvere, cuiam debet offerre debitum,
pro pena evitanda.

47 Mora purgatio quot modis sit, & multa alia in hac materia, re-
missive.

48 Mora purgatio vsque ad quod tempus admittatur.

NUNC materiam interesse aggrediamur, vt
in isto capitulo de vsuris promissimus. † In
teresse materia subtilis est, & profunda; & de
ista materia videbis Dynum in regula, mora,
de regulis iuris in. vi. & ibi Ioannes Andre. &
vide docto. in. l. vna. C. de sententijs, quæ pro eo, quod in-
te. profe. & in. l. stipulationes non diuiduntur. §. celsus. ff.
de verbo. obliga. & vi. Bar. in. dict. l. vna. & in. l. j. ff. de act.
empt. & vi. notabilem gloss. in cap. dilecti. de foro compe.
vide Albericum in l. vbi autem non apparet. §. illud dubi-
tationem. ff. de verborum obligat. & vi. Innocen. in capit.
sacro. de senten. excommu. plene in speculo. in titu. de fru-
ctibus, & interesse. Archid. in cap. medicinalis. de senten-
tia excommu. li. vj. Hostien. in summa, in titu. de senten. &
re iudicia. §. quis sit effectus. Azo. in summa, in titulo de
sententijs, quæ pro eo, quod interest, proferuntur. Et istis
remissionibus non ero contentus, sed ex istis plenè colli-
gemus materiam, & primo dicemus, † quod interesse est
triplex, secundum communem opinionem, commune, sin-
gulare, & conuentum. ita Bart. in. l. j. ff. de actio. empti. per
gloss. ibi. Ad euidenciam præmittendum est, quid sit inter-
esse

M m m

esse

esse, & secundum Accursium in l. unica. C. de senten. que pro eo, quod interest, proffere. Interesse est damnum emergens, & cessans ex eo, quod aliquid fieri cessatur; quam descriptionem quidam voluerunt impugnare, sed illa impugnatio est fantastica secundum Bald. & Salice. Sed pro commodiori doctrina possunt ad dictam diffinitionem aliqua addi, ut dicamus; Interesse est damnum emergens, & lucrum cessans propter factum, vel omissum, quod fieri, vel omitti non debuit. dixi superius; quod triplex est interesse commune, singulare, & conuentum: & communiter approbatur. gloss. in d. l. vna, licet contra gloss. insurrexerunt multi. Sed plures, & diuersæ sunt species interesse, quod probatur, primo; Nam iuramentum in litem datur ad interesse, ut ff. de in litem iurando. l. pe. & excluditur ab interesse, ut ff. de iudicijs. l. non à iudice. ergo species sunt diuersæ; cum opposita non possunt simul stare, ut l. Titia. ff. de condi. & demot. Secundo, quia ex culpa non exhibentis, vel non restituentis agitur ad interesse commune, & præcium verum per testes probandum, v. l. ij. ff. de in litem iuran. & ex dolo agitur ad interesse probandum per iuramentum in litem, ut in eo. tit. l. penult. ergo, & c. diuersitas causarum diuersificet species causatorum, ut ff. de pactis. l. si vnus. §. ante omnia. & de exhi. reis iudici. l. c. quæritur, & l. cum de hoc. Tertio, quia stipulatio de iudicio liti committitur ad interesse, ut ff. si quis in ius voca. non ierit. l. fin. & ff. de verborum obligatio. l. quoties.

5 Sed hoc interesse est vera rei extimatio, ut ff. qui satisf. dare cogan. l. ij. in fi. quæ vera extimatio differt à singulari ut ff. de lega. ij. l. si cui. & ff. de minoribus. l. si in exceptione. Ergo interesse est præcium rei commune, & singulare. Quarto, per l. ait lex quanti. ad. l. Aquili. cōiuncta. l. si seruum. eo. tit. Item per text. ff. de furtis. l. qui tabulas. & l. si vendidero. §. i. Ad rationes in oppo. factas respondeo, quod in eis non remouetur interesse generaliter, sed respectiue, ut patet ex prædictis. & de hoc videbis Salice. in. d. li. vna. in. ij. col. vbi dicit post multa. Hæc est opinio domini mei, qui defensor fuit glossæ; & hæc sequor, tum quia commu

nis in practica, tum quia verior videtur in iurare. vnde
pro ea declaranda, pone, quod propter contumaciam non
restituens iuro in litem, vt in l. qui restituere. ff. de rei vñ
dica. & iuro, quod nollem re carere pro centum; & pono
rem valere solum octuaginta; an totum sit interesse singu
lare, & responderetur, quod non; sed viginti tantum; & octu
aginta est interesse commune. hoc confirmo, quia res ex
timata datur in dotem, non vt faciat emptionem, sed vt o
stendat de deteriorationem; & soluto matrimonio si res appa
ret deteriorata, petitur extimatio deteriorationis, vt inter
esse mulieris; hoc non est interesse singulare, sed conuen
tum, licet possit esse causa. ergo sequitur quod commune,
vel conuentum est species per se distincta ab interesse sin
gulari, & prædicta habes. C. de iure votum, l. si inter virum
& l. extimatis. ff. soluto matrimonio. vj. Decium de hoc in.
lin actionibus. ff. de in litem iuran. vj. Ange. Areti. in. 6.
præterea in l. de actio. & vi. Cagnolus in d. l. vnica. xvj.
col. Sed non sufficit iuramentum contra dolosum, si agi
tur contra tertium, vt si agitur contra villam, quæ ad em
tum tenetur ex delicto commissio in suo territorio ex sta
tuto, vel consuetudine, & de hoc vide Bar. in l. nequid. ff.
de incen. rui. nau. Iaso. in l. si quando. C. vnde vi. & Ancha.
in cons. cclxxxvi. Et attende, quod interesse conuentum
quandoque potest esse tantum, quantum commune, & non
plus; quandoque minus, quandoque maius; vt est glo. in.
d. l. vna. Interesse conuentum, seu conuentionale secundū
glo. & Barto. in. d. l. vna, est præcium conuentum, vt in glo.
dictæ. l. Soci. tamen in Rubri. C. de sentent. quæ pro eo,
quod in. pro. late insistens reprehendit dicens post Bald.
interesse conuentum esse interesse conuentionaliter de
claratum, seu quantitatem promissam loco eius, quod in
tuturum interesse posset; vt si non dederis equum, dabis
decem; & moderni approbant. Quod vero glo. & Bar. di
cunt, quod præcium conuentum est, non autem interesse
conuentum: sed si præcium, & interesse idem sunt, vt in glo.
d. l. vnica conclusum est, si præcium conuentum est interesse,
est conuentum. & in exēplo præfato, superaq; relatio in pœ

Promissa, quæ loco interesse succedit, s. alteri. de inutili stipulat. & l. si ff. de prætorij stipula. & ibi vide Paulum de Cast. & Bart. in d. l. vnica dixit, respectu petitionis est estimatio illius interesse, ideo dici potest præcium conuentum, seu quantitas conuenta pro eo, quod interest. & in d. l. si. de præto. stipula. dicit Paulus de Cast. in stipulationibus, quæ committuntur ad interesse propter difficultatem probandi interesse, vtile est apponere pœnam certæ quantitatis, quæ loco illius succedit.

7 † Quid sit singulare interesse, declarat Bartol. in dicta. l. vnica, exemplificando in eo, quod longo tempore studuit postillando librum aliquem. Sequitur Salicet. in dicta. l. vnica reducendo ad practicam materiam singularis interesse. & Curtius in d. l. vna, inquit, quod non potest excedere duplum præcij conuenti in casibus certis, vt est text. in d. l. vna. Ex quo elicitur maxima limitatio ad materiam iuramenti in litem, in qua pro interesse singulari deferatur iuramentum vsque infinitum. l. videmus. §. iurare ff. de in litem iuran. vt in effectu non possit illud interesse excedere duplum. & ita iudex debet taxare. ita Bart. in d. l. vna. & Socinus in Rubric. C. de sentent. quæ pro, quod in. pro. latius capit post antiquos dicens; † Singulare interesse illud dicitur, in quo mora simpliciter commissa quilibet non fuisset passurus idem damnum; sed tunc damnum, si in eadem causa mecum fuisset. idem noluit Bald. in d. l. vna, dicens, singulare interesse illud esse, vbi facta relatione rei ad personam, plus valet mihi, quàm alteri, cui non inesset eadem ratio affectionis, quæ inest mihi. Sequitur etiam Decius in d. l. vnica ad finem, & doctores dicunt in d. l. vnica. quod istud interesse singulare est duplex, vñ affectis, de quo in iure non habetur ratio; alterum affectionis, de quo in iure non habetur ratio; alterum affectionis, & utilitatis simul, de quo habetur ratio, & est in consideratione. & hoc declarauit Bartol. & post eū Salicetus in d. l. vnica. Itaque notabis reassumendo materiam, quod interesse est triplex, conuentum, commune, & singulare: conuentum dicitur, vt dixi, de quo conuenit inter contrahentes, vt præcium; vt si vendidi tibi pro. x. stichum. commune est,

ne est, si forte idem stichus communiter tantum valebat. xv. singulare est, quod facta relatione ad personam, plus valet res puta mihi, quam alicui alteri, cuius non interest, ratione affectionis singularis, quæ inest mihi, ut dicitur in gloss. in dicta. l. vnica.

† Et interesse singulare est duplex, ut dixi; quia aliud est affectionis tantum, & istud non consideratur, nec augetur ex eo condemnatio; si non sit affectio qualis esse debet, ut l. si seruum meum. ad. l. Aquilam. & in. l. pretij rerum. ff. ad. l. Falcidi. vbi dicitur; res debet estimari communi estimatione, non ex affectione singulari, licet propterea affectionem quandocumque actio detur; quæ alias non daretur, ut, ff. manda. l. cum seruus. de minori. l. si emptionem. & l. libertus, qui soluendo. ff. de bonis libertorum. Aliquod est interesse singulare, affectionis simul, & utilitatis, ut dixi; & ex isto actio datur, & augetur condemnatio, ut in d. l. vnica. verficu. sancimus. & ff. de in litem iurau. l. videamus. §. j. Item omisis multorum opinionibus diuersis sciendum est, quod interesse recipit aliam diuisionem; quia quoddam est intrinsecum, & hoc est ipsius rei considerata bonitas intrinseca, vel vitiositas, seu malitia intra rem ipsam consistens: quod probatur in. l. cum. quid. ff. si certum petat. & in. l. Iulianus. ff. de actio. empti. vbi dicitur; † Qui tradit rem vitiosam sciēter, tenetur ad interesse etiam extra rem, si ignoranter, tenetur quanto minoris. Sed hoc fallit in seruo fure secundum Bartol. ibi. facit etiam text. in. l. bonitatis. ff. de euictioni. & hæc ipsa vitiositas, vel malitia in re ipsa sic considerata potest merito dici interesse intrinsecum, quia est vitium, seu moribus rei impediens, id ad quod natura rem illam produxit. & hoc eleganter probat text. secundum Salicet. qui forte non est alibi, in l. j. §. sed sciendum. ff. de edili. edicto. Aliud est interesse extrinsecum, & hoc est duplex; vnum proximum, aliud remotum: proximum à iurisperitis nuncupatur circa rem, ut. l. si herilis. §. cum peruenditore. ff. de actio. empti. vbi habetur; Interesse, quod est circa rem, petitur propter moram non radendo; & non habetur ratio interesse extrinseci, & ibi vide Bartol. & hoc ideo foras, quia causatur à proximo

ximo intrinseco, & immediate; & ex hoc, quia vel res ipsa non traditur, vel non a qua bona, ut debetur: ideo ratione coherencia, vel malitia, seu ratione rei non tradita habetur ratio huius interesse circa rem, quod est ipsius solius principalis rei extimatio minuta, vel aucta non inspecto aliquo corpore dissanti, vel coherenti, ut dicto. §. cum per venditorem. Remotum autem appellamus extra rem, quia non est circa rem, & hoc est estimatio corporum ipsi principali rei coherentium, vel distantium diminutorum, seu viuatorum, vel perditorum ipsius principalis rei vitio. Et potest poni exemplum in seruo haerede instituto possessore ab alio, qui fuit in mora tradendi, ut quia in se sit vitiosa, ut dicta l. Iulianus. in principio; vel quia sit euicta, ut l. venditor. ff. de euiction. ubi dicitur in causa euictionis veniat omne lucrum, quod emptor fecisset, si res eius effecta fuisset; vel etiam non traditorum, & tradi debent, ut in d. l. Iulianus. §. si quid, ubi littera dicit; Quicquid lucratur seruis venditoris pertinet ad emptorem; & hoc interesse remotum appellamus, quia non ex re, sed propter rem venit, & extra rem: quia non intra, nec circa rem. Itaque habemus ex gloss. d. l. vnica, quod interesse aliud est intrinsecum, aliud est intrinsecum, ut dixi de mente Barto. quem sequuntur omnes doctores. in d. l. vnica. † & notabis interesse conuentum in totum deberi, ut per gloss. in d. l. vnica, in l. x. col. versiculo; nunc venio, quia, ut ait gloss. ait praetor pacta seruabo. l. iurisperitorum. §. praetor ait. ff. de pactis. Item quia contractus ex conuentione legem accipiunt, ut in l. j. §. si conuenerit. ff. de politi. l. contractus. de regulis iuris. quia, ut dicunt vulgares, pacta rumpunt leges. gloss. est in cap. j. de regul. iuris. in vj. dicit Curtius in d. l. vna. col. xxj. & etiam in xj. † quod illud interesse conuentum non poterit quadruplum excedere, sicut nec poena conuentionalis. §. omnes Institu. de actio. qui tamen text. loquitur de poena legali, quae non excedit quadruplum: secus, in conuentionali, quae a voluntate, & conuentione partium dependet, ut per gloss. in dicta l. vnica, in verbo proferuntur: & ita transeunt communiter doctores. & vide Imolam, & Iasonem in l. stipulatio ista, in §. alteri. ff. de verborum

borum obligat. quę opinio procedit etiā in foro canonico, & in foro cōscientiæ, quādo absque fraude vsurarū opponitur, talis pœna, etiā quę excedat interesse, licita est. & exigibilis secundū Theologos, quia interest publicę utilitati, vt pacta seruētur; vt per Angel. in sua summa, in verbo vsura. §. xxxj. versic. sextus casus. & vide docto. in l. rogasti. §. si tibi. ff. si certum petat. facit text. in l. j. in principio. ff. de loco publico. fru. Vbi interdicta ratione publicę utilitatis causa proposita tuctur prator. Ideo male videtur dixisse Bald. in dicta l. vnica. col. ij. dum vult, quod si tantum non interfit, peti non possit; † opinio tamen Bald. 14. & aliorum, ne conuentum interesse possit quadruplum excedere, magnam sapit aequitatem; quia vt in simili dicit text. in d. l. vnica, hoc non videtur naturę congruum. faciunt etiā ea, quę Bald. scribit in d. l. vna. in. x. oppositione. accedat text. in. in. l. cum allegas. C. de vsuris, quę pœnam quadrupli permittit videtur cessante suspitione illegitimarum vsurarum; ultra ergo quadruplum non videtur permilla, & per conuentionem.

† Et prædicta conclusio, quod interesse conuentum totum peti possit, etiā quod excedat duplum, limitari potest dupliciter. j. vt procedat, quando quantitas interesse fuit a principio taxata; sed si quis a principio promississet damna, & interesse; ista promissio generalis secundum terminos, & dispositionem iuris communis intelligi debet, ita quod non excedat duplum iuxta prædicta. argumenta. in. l. j. §. si quis sub conditione. ff. vt lega. nomi. cauea. restringendo, vt per Decium in d. l. vnica. x. col. faciunt, quę tradunt scribentes in l. heredes mei. §. cum ita. ff. ad Trebelliā. Secundo limitatur conclusio prædicta, quod quantitas pro interesse taxata sit exigibilis, & non procedat, vbi esset suspitio vsurarię prauitatis. ita Decius post Bald. in. d. l. vna.

† Sed aduerte, quia difficultas est, quādo dicatur esse suspitio vsurarię prauitatis, ita qđ taxatio interesse a principio

illi sit: dicendum est, quod ubi poena in effectu est adiecta dationi quantitatis pecunie, videtur in fraudem vsurarum adiecta; nam in similibus contractibus & materia, solent vsura permitti; & ideo exigi non potest; secus, si sit adiecta facto, vel dationi speciei. l. cum allegas. vbi plene perferibentes. C. de vsuris. Curt. in. d. l. vna colum. xj. cum sequenti. Et quando factum, vel non factum est in obligatione, an succedat obligatio ad interesse, sitque in electione actoris agere precise ad factum, vel ad interesse, vide gloss. in. d. l. vnica. super verbo, incerti, quae continet materiam altam, & subtilem, ac de apicibus iuris. Sed vide ea, quae doctor, scribunt in. l. stipulationes non diuiduntur. ff. de verborum obligat.

17 † Vt autem materiam explanemus, interesse est triplex, aliud conuentum, aliud commune, aliud singulare. Conuentum interesse est praecium rei, vt dixi; de quo interementem, & vendentem conuenit, vt si vendis mihi rem. pro. x. solui. x. & si non tradis, petam conuentum interesse si volo. & petitur quantumcunque sit, quia praetor ait, pacta seruabo, vt ff. de pactis. l. iuris gentium. §. ait praetor. Et quia contractus legem ex conuentione accipiunt, vt. ff. de positi. l. j. §. si conuenerit, & iam dixi de hoc. Est & commune interesse, vt si vendis domum pro x. quae valebat communiter. xij. soluo tibi. x. tu non tradis mihi domum: conuenio te ad meum interesse, & hoc petitur in contractibus, & quasi, quantumcunque sit, vt. ff. ad l. falcis. l. praecia rerum, cum. l. sequen. & l. seruum. ff. ad l. Aquil. vbi dicitur; In actione legis Aquiliae venit interesse commune, non interesse affectionis: & praecia rerum non metimur ex singulari affectione, sed aestimatione communi. & vi. Bal. in. d. l. si seruum.

18 † Est singulare interesse (vt superius dixi) quando plus interest mea habere, quam alterius: Ecce paupertate coactus vendidi tibi librum, & postea factus diues emi a te librum: & iste liber valet communiter. xv. soluo tibi praecium, tu non tradis mihi librum, conuenio te ad meum interesse: dicit iudex, quod est tuum interesse: dico ego interest mea in 100. quia si habuissem, optime legissem, & fuisset lucra-

lucratus centum, vel potest notari exemplum: habebam
 duo pradia. inter ista pradia mea lata erat pradiolum tu-
 um, emi a te illud pradiolum: & solui tibi pradium: tu non
 tradis, conuenio te ad meum interesse: dixit iudex,
 quod est tuum interesse? ego dico, interest mea in-
 109. quia pradia mea non possunt claudi sine illo, quin
 aliquis det mihi damnum: nam interest mea habere pradia
 vicina meis pradijs, vt. ff. de lega. ij. l. si cui. vbi litera dicit,
 saepe enim, confines, notari potest alio modo exemplum:
 Vendisti mihi pradium tuum pro. x. non vis tradere, con-
 uenio te ad meum interesse. dicit iudex, quid interest tua?
 dico ego, interest mea habere pradia, vel domum, &c. vt.
 C. de administ. tuto. lex, quæ tutores. Aduertite in isto in-
 teresse. quia aut petitur ex contractu, qui habet certam qua-
 titatem, vel naturam: & tunc iudex debet te condemnare
 usque ad duplum communis, non ad totum tuum in-
 teresse, ne in infinitum excedat. Aut petitur interesse ex
 contractu incerto, qui non habet certam naturam, vel
 quantitatem: & tunc petitur quantumcunque sit, vt in d.
 l. vnica. † Et sic notate, quod interesse aliud est commune:
 aliud est conuentum, aliud singulare: & hæc distinctio, seu
 diuisio colligitur in l. j. ff. de contrahenda emptione, & vt
 dicit. Sed vt melius sitis instructi, quæro, quæ est ratio qua-
 re si petitur interesse ex contractu, qui habet certam quan-
 titatem, vel naturam, petitur interesse usque ad duplum
 communis: Si autem petitur ex contractu incerto, qui non
 habet certam quantitatem, vel naturam: tunc petitur qua-
 tuncunque sit ad quod responderetur multis modis secun-
 dum docto. in d. l. vnica. Sed tu dic breuiter: in primo casu
 tenetur venditor dare, & dare est accipientis facere, vt in
 situ. de actio. §. sic itaque. vnde non liberatur in præstan-
 do interesse: sed qui est obligatus ex contractu incerto, te-
 netur facere, & qui tenetur facere, liberatur regulariter
 præstando interesse, vt. ff. de re iudica. l. si quis ab alio, scili-
 cet, vt teneatur usque ad duplum communis: non ad qua-
 tuncunque sit, vt. ff. de iure iuran. l. eum qui. Sed nota, quod
 tota lex, vnica, loquitur in singulare interesse, vbi dixit
 Bar. de mente illius legis: Prolixitates antiquæ circa inter-
 esse

esse cessant per istam legem, & in casibus, certis venit in
 totum quod interest, & habetur ratio lucri, & damni.
 60 Ideo queramus, utrum singulare interesse possit peti ex om-
 nibus contractibus; tu dic exclusis alijs opinionibus, quod
 singulare interesse petitur ex omnibus contractibus, siue
 sint bonae fidei, siue non; siue arbitrarij, siue non. Sed ubi
 petitur ex contractu, qui habet certam qualitatem, vel na-
 turam; petitur usque ad duplum communis; sed si petitur
 ex contractu, qui non habet certam qualitatem, vel natu-
 ram; petitur quantuncunque sit; & pro hoc est, quod dici-
 tur in d. l. unica, in omnibus contractibus; ergo generali-
 ter debet intelligi, ut ff. de lega. praestandis. contra tabu. bo-
 no. possessione petita, l. j. §. generaliter; & quia ubi lex non
 distinguit, nec nos distinguere debemus, l. de praeio.
 21 ff. de pu. in rem actio. † Sed quero, utrum commu-
 ne interesse veniat in quolibet contractu? distingue; aut
 rem dari est in obligatione, aut fieri. Si rem dari, vel tradi
 est in obligatione, puta quis promissisti mihi dare siccum,
 vel domum; hic precise teneris dare: unde hoc casu non
 venit interesse commune; quod dare est accipietis facere,
 ut instituitur de actio. §. sic itaque. si dare non poteris, quia res
 perit, vel est deterior facta, condemnaberis ad veram assi-
 mationem, ut ff. de legat. j. l. si domus. §. qui confiteretur, &
 ff. de conditione triticaria. l. ij. §. in hac. & ff. de dolo. l. ar-
 bitrio. Si autem promissisti rem dare, hic dico, quod si es in
 mora tradendi, petam interesse commune, ut ff. de actio.
 empti. l. j. & ff. de verborum obligat. l. qui fundum. & ff. si
 cert. petat. l. cum fundum. Si non es in mora, condemna-
 beris ad fundum, ut ff. si certum petat. l. cum fundum & ff.
 de verborum obliga. l. si servum in principio. Item hoc est
 verum in contractibus nominatis, secus in contractibus
 innominatis, ut ff. de praescript. verbis. l. naturalis. §. j. Si au-
 tem fieri est in obligatione, regulariter qui tenetur ad fa-
 ctum liberatur praestando interesse, ut ff. de re judic. l. si
 quis ab alio. Fallit in casibus, ubi qui tenetur ad factum, te-
 netur precise facere, ut ff. de procurato. l. sed defunctus.
 Item fallit, si nunciaui tibi novum opus, ut ff. de noui. op.
 ponunt. l. stipulatio. §. siue.

† Qualiter autem probabitur singulare interesse, com. 22
mune, & conuentum, est vtile scire; ideo sciendum est,
quod docto. in hoc dicunt, quod aut queritur de interesse
conuento, aut communi, vel singulari. Si de conuento il-
lud probatur per testes, vel instrumenta, vt l. si. ff. de prae-
torij stipulatio. & dicit Bald. in d. l. vnica, quod per instru-
menta emptionum probatur praesens rei valor; si illa in-
strumenta sint de proximo; nec praesumitur ille valor
mutatus, vt notatur in l. si inter virum. Codice. de iure
dotum.

Si queratur de communi interesse, illud probatur
per testes de communi pretio deponentes, vt dixi allegans
do tex. in l. pretia rerum. ff. ad l. Falcidi. & petens debet ar-
ticulare, & probare, quod in tali anno pro maiori parte
anni in tali loco, in foro publico frumentum emebatur,
& vendebatur pro tanto pretio, nec sufficeret simpliciter
probare, quod frumentum in loco publico tantum valuit.
probat. text. in d. l. pretia. in §. si. & de hoc in l. vinum. ff. si
certum pet. De foro etiam publico ideo dicitur, quia non
sufficeret, si in domibus priuatis plus vendebatur, vt
multoties contingit, maxime tempore carestiae; & vbi
in loco publico non potest vendi, nisi certo pretio. Circa
quod etiam videte notata in l. ij. C. de rescind. vendi. &
l. si fundum per fideicommissum. ff. de lega. j. † Sed aesti, 23
matio rei stantis secundum praesens tempus de facili pro-
batur, vno modo per iudicem, qui poterit aestimare. l. si. C.
de iure do. impetrando. Alio modo per aestimatores assu-
midos. l. hac editali. §. his illud. C. de secun. nupti. Et est
ponderandum, quod hac assumptio potest fieri post didi-
cita testificata secundum Bald. in d. l. ij. C. de rescinden-
venditio. & Bart. in l. si quod ex pamphila. ff. de lega. ij.
Tertio potest fieri, vt subhaesentur alta voce, & facta ven-
ditiōe secundū illam, an venditor potest dicere se deceptum,
& se timore territum vendidisse sensit Bart. quod sic
in l. j. C. de praescri. xxx. anno. per l. si quos. C. de resc. ven-
ditio. Sed contrarium videtur verius; quando est res ven-
dita iudicis decreto interueniente. C. de praedijs. curi. l. j. l. x.
nec obstat. l. si quos, quia loquitur quando clare constat
de

de ambitione. Ex his dicit Bart. in d. l. ij. quod ad probandum se deceptum, sufficit, quod ad eius petitionem iudex mittat æstimatores. Sed aduerte, quia illa probatio debet referri ad tempus venditionis. De singulari interesse, aut queritur in actionibus, in quibus iuratur in litem, vt sunt actiones bonæ fidei, & arbitrariæ, quando agitur contra dolum; & probatur per iuramentum in litem. l. in actionibus. ff. de in litem iuran. aut queritur in actionibus, quæ non sunt bonæ fidei, nec stricti iuris arbitrariæ; & tunc aut deuenitur ad interesse propter contemptam maiestatem prætoris, & potest probari per iuramentum in litem, vt. l. qui restituere. ff. de rei vendica. aut ob aliam causam deuenit ad petitionem interesse, & tunc contra dolo delinquentem probabitur per iuramentum, vt. l. si quando. C. unde vi. & l. semper. §. hoc interdicto. ff. quod vi, ut clam: contra alium vero dolo non delinquentem probabitur per testes. † Et si queris, qualiter testes debent deponere, vt probent hoc interesse singulare, dicunt docto. in d. l. vnica, quod testes non debent esse singulares, sed contestes in æstimatione interesse singularis: sunt autem contestes secundum Bald. in d. l. vnica, quando sunt eiusdem peritiæ, & deponunt pereundem modum respectu peritiæ; aliàs secus, ideo secundum omnes non probat testis, qui deponit, quod pro tanto rem emisset, & quod sua tantum interesset, sed debet dicere, quod pro tanto pretio res empta, vel vendita fuisset, & tantum interesse cuiuslibet hominis scientis rei conditionem, & habentis rei notitiam. Et sic deponendo dicit Salicetus in d. l. vna, quod de causa scientiæ deponit arbitrando de se ad alios. Ideo testis interrogatus de causa scientiæ respondebit quilibet, qui sciret rei conditionem, & factum notum haberet; quod rem in tantum sibi curam retineret, nec pro tanto re illa carere veller, ideo eius tantum interesset. † Et vt vt clarius pateat, pone, quod librum, puta codicem peto, in quo studui longo tempore, & apostillas scripsi, & memorias in eo feci; ex quibus causis interest mea ultra commune prætium, & magis quæ alterius; & hoc ratione affectionis, & utilitatis ex prædictis insurgentis; & quia non traditur, vel restituitur, deuenitur

nitur ad peritionem singularis interesse, & volo illud probare per testes. Prima articulo commune interesse, id est communem estimationem, puta x. Et singulare interesse postea in hac forma. Item quod ultra communem estimationem decem aureorum interest mea in quinque: quia liber ille non est mihi traditus, vel restitutus: & hoc ex eo quia in illo libro tanto tempore studui, & memoriam feci, & apostillas scripsi, & in tanta quantitate aestimo mihi utile fuisse, & esse, illum librum traditum, vel restitutum mihi fuisse: Et tantum deberet unusquisque aestimare mea interesse, & cuiuslibet alterius existentis in casu meo, qui omnium prædictorum cognitionem, & notitiam haberet. Et ideo computata communi estimatione cum hoc singulari interesse probare intendo mea singulariter interesse in xv. librum illum mihi traditum non fuisse, quia pro tanto illo libro carere nollem. Et super ista forma sic tradita, & articulo intellecto testes facilius deponent, & intelligent super quo habent deponere: & sine ista vel simili forma vix scient interesse singulare probare: & ex hac forma potest recipere modum capitulandi in alijs casibus similibus. Et ad formas prædictas potest addi: quia sic communiter empta, vel vendita fuisset homini scienti conditionem rei. l. mortis causa capitur. & ibi gloss. ff. de donatio. cau. mor. † Adde etiam, quod tanto, dicitur res plus valere, quanto potest facilius vendi, & minore gravamine venditoris. Exemplum, si vendi potest sine cautione de evictione, vel fideiussore non præstito: vel si vendi potest præsentem, vel etiam non præsentem, sed emptori locupletiori, vel legaliori. tex. est notabilis in l. iij. §. melior. ff. de in diem additi. Vnum tamen notate circa præmissa: quod licet testis regulariter non interrogatus de causa scientiæ, valeat testimonium, etiam si de illa causa nihil dicat, ut notatur in l. solam. D. de testi, non tamen valet eius dictum in materia interesse, si de causa scientiæ nihil dicat, secundum Bald. & Salice, in d. l. vna. quia ipsum singulare interesse non potest in se sciri, nisi per causas ipsum causantes, & quas ipsum interesse singulare implicat, & supponit. & pro hoc facit tex. in d. l. vnica. in verbo, subtilitatem.

27 tatem. † Sed an sit locus delationis iuramenti. i. iuris iurandi in supplementum plenæ probationis, ubi actor probat interesse. singulare per vnum testem; Bald. in. d. l. vnica. putat, quod non; quia in hoc probationis genere ratio testis procedit per viam industriæ, & non per viam sensus corporalis; & ideo non est liquida probatio, & hoc dicit gloss. d. l. vnice voluisse. dum dicit, quod duo sunt testes necessarii; quæ est super verbo subtilitatem. Salicetus autem reliquit cogitandum; quia videtur secundum eum, quod hanc industriam testis non habeat, nisi ex sensibus corporeis; & sic ille casus, qui non reperitur exceptus, remanet sub regula aliorum. ideo Cinus, & Bar. dicunt in d. l. vnica, quod etiam si interesse non sit sic directe probatum, & iudex ex probabilibus coniecturis hoc interesse videret; posset ipse ex suo officio implorato in isto interesse condemnationem facere; & dicunt, hoc probari in. d. l. vnica. versiculo, in alijs autem casibus; & l. non ignorabit. C. de fructu, & litis expensis, & expressius in. d. l. semper. §. hoc inter dicto. ff. quod vi, aut clam; & l. si quid ex pamphila. ff. de legatis secundo adde ad hoc notata in. l. si duo patroni. ff. de iure iurand. & vide ibi glo. & Bald. ubi dicit, quod talis præsumptio addita vni testi facit, quod iudex in delatione iuramenti debet huic facere. quod nota. † Item aduerte in d. l. vna, quæ vult, quod ubi quis vendidit rem, non potest cogi præcisè ad rei traditionem, sed liberatur præstando interesse, de quo vide late per doctores in. l. si traditio ff. de actio. empti. & per Bar. in. d. l. i. de actio. empti. gloss. tamen quæ est institu. de contrahen. emptio. §. pretium. super verbo, tradatur, tenet, quod si venditor rem habeat, cogatur tradere; alias secus: & hoc tenet Salicetus in. d. l. si traditio, per multas rationes. tenet etiã in. d. l. vnica, quod intelligit Bal. esse verum, si commodè fieri potest, id est si res non sit subiecta euictioni, & de facili possit tradi. Nam æquitas hoc dicat; quia ait prætor, pacta seruabo; & hoc probatur iure decretorum. cap. qui studet. i. q. i. Et est communis opinio. Scias tamen, quod dictum. d. glossa. fallit in condemnato secundum Ange. & Bal. in. d. l. qui restituere. ff. de rei. vendi. ubi est casus limitans omnia iura mundi di-

cen-

centia, quod obligatus ad rem tradendam liberatur soluendo interesse; quia hoc procedit, nisi quis fuerit condemnatus: & hoc operatur virtus sententiæ, & sic limitatur, l. si re tradit, ff. de verbo. obliga. limitatur etiam, d. l. de actio. empti. quod notare perpetuo.

† Attendite etiam ad vnum secundum Bald. quod si venditor constituat se precario nomine possidere: indubitanter tenetur precise ad rei traditionem, quia res facta est emptoris, dummodo satisfactum sit de pretio: alioquin non, vt. ff. de exceptio. doli. l. si pater. §. si ex quadrante; cum possit venditor retinere iure pignoris, vt. l. Iulianus. §. offerri. ff. de actio. empti. & l. si non sortem. §. si centum. ff. de conditio. indebi. Item dicit Bal. in d. l. vnica, quod si de vñ ditione est factum instrumentum guarantee, quod habet paratam exequutionem, venditor tenetur precise ad rei traditionem; quia habet vim sententiæ per dictam, l. qui restituere. quod tene menti, quia vtile est.

Aduertendum est, quod tantum fuit, & tam grave odium apud veteres dolo forum & contumacium, vt etiam si iuribus, vel instrumentis non liqueret, quanti inter sit, credatur solo iuramento actoris in litem, vt iam dixi: & eadē poena coercerentur nefarii raptores, seu rerum violenti ablatores; cum enim quis tantam iniuriam passus sit, lex in eo subleuat, vt non teneatur probare per testes, sed eius solo iuramento credatur, quantum illi absit ex violentia, tex. in d. l. si quando. C. vnde vi. Vide quomodo ex eo constitues eius, quod interest, diuersas species. Pro eadem communis sententia solet adferri tex. in. l. qui tabulas, ff. de furtis. Vbi qui tabulas, aut chirographa amouerit, furti tenetur; nō tantum pretij ipsarum tabularum, sed eius, quod ad estimationem eius summæ refertur, quæ in tabulis fuit, scilicet si tanti interfuit: & actio, quod metus causa, datur ad quadruplum, in quo rei pretium continetur, tex. in. l. si cum exceptione. ff. quod metus causa.

Notate, † quod omnis contractus suam substantiam, legem, & naturam habet, itaque est sciendum, in omnibus contractibus esse substantiam, legem, & naturam, non

RANDEN

non tamen in omnibus, vt postea dicitur. Substantia in contractibus est illa, sine qua non potest contractus illo nomine, quo vocatur appellari, sed transsit in alium; & sine qua non potest substineri, veluti est in contractu emptionis, pretium, si enim non sit pretium, sed vtrinque merces, non erit emptio, sed alius contractus, quem vocant, do, vt des. instit. de emptio. & vend. §. pretium. l. naturalis. §. j. ff. de præscrip. verbis. lex contractus est id omne, quod inter contrahentes conuenit; conuentiones enim partium dant legem contractui. † Est præterea natura contractus; & ego putarem naturam esse id, quod venit in contractum, etiam si à partibus omissum sit; & quod illi quasi innascitur: quam quidem habent omnes contractus bonæ fidei. text. in l. ex empto. ff. de actio. empti. cuius rei exemplum vnum sufficit ex contractu mutui, cuius natura est, vt is, qui mutuum accepit, reddat eiusdem bonitatis, qualitatis, vel mensuræ, si in mensura constat, vel eiusdem numeri, vel non minoris ponderis: idque etiam verum est, si non dictum sit inter contrahendum, l. cum quid. ff. si certum petatur. naturam etiam reperimus in contractibus illis, qui non habent nomen à lege, pro quibus inuenta est actio præscrip. verbis, quos innominatos vocant, vt in illo; do, vt des. cuius natura hæc est, vt si non feceris illam rem, quam à te consequi debeo, meam, & mei dominij possim repetere, quod dedi. l. naturalis. §. i. ff. de præscrip. verbis. In eo autem, quod de natura dictum est, constituta est summa differentia inter contractus bonæ fidei, & contractus stricti iuris, in quibus nihil inest naturæ, & omnia vere summi, & stricti iuris; in quibus nihil venit, nisi quod expressum inter contrahentes conuenit. text. in l. quidquid astringendæ. ff. de verbo. obligatio. & ibi dicit. Bart. per illum text. Obscuritas omnimoda vitiat stipulationem; & si potest interpretari, interpretatur pro promissore. † sed vbi verba sunt clara, interpretationem non recipiunt. Illi ergo stricti iuris contractus non tenebuntur hac constitutione, nisi forte adhuc in illis deducatur certa quantitas, vel species: habet enim constitutio legis vnicæ subdisiunctiuam, vel quæ alterutro semper contenta est; & vt est natura contractus aliqua

aliqua certa, & statuta: sic & cuique rei sua est natura; idq; de natura cuiusque rei esse dicimus, quod ex ipsa tanquā procedit, & nascitur; vt iam diximus. Ita nos separauimus hæc omnia, vt nullus ista in tricatione confundatur. Itaq; contractui stricti iuris nihil ex natura inest, nisi quod expresse dictum fuerit a contrahentibus. Et contractus certā naturam habentes qui dicantur, Iustinianus declarat. in. l. vnica. C. de sent. quæ pro eo, quod interest, præferunt. quæ lex est farrago nostri libelli.

Nunc dicamus aliqua de materia moræ; & de materia interesse, videte tractatum Andrea Alciati, & inuenietis eum in volumine tractatum in volumine quinto. folio. c. lx x. & videte etiam tractatum de interesse in dict. volumine quinto Antoni Fumei Parisiensis in folio. c. lx xvi j.

Circa † materiam moræ notate primo, quod moræ definitio non est facilis, imo difficilis propter factorum varietatem; quia quem esse in mora magis est facti, quam iuris; quia iura sunt certa, facta incerta, & ideo sub regula tradi non possunt. Simile est alibi inuenire propter infidelitatem hominum quanta fides sit testibus adhibenda; & ideo sub regula tradi non potest. ff. de testibus. l. iij. §. verba. vbi dicitur; Verba epistolæ hæc sunt, tu magis scire potes quanta fides habenda sit testibus, & c. sicut etiam propter varios mores hominum difficilis est definitio impensarum, scilicet quæ impensæ sint repetendæ, & quantæ & quando quidam sunt nimis delicati, vt sunt fatui; quidam sunt, qui non expenderent aliquid, nisi in causam necessariam tantum, & vtilem, probabilem. vt. ff. de impensis in rebus dota. fac. l. iij. & l. seq. & l. quod dicitur. & ff. de rei vindicatio. l. in fundo. & ff. de pigno actio. l. si seruos. in. l. Mora. ff. de vsuris. † Et in materia moræ notabis, quod mora sua cuiuslibet est nociua, vt in. c. mora, de regulis iuris, in vi. vt ecce, si debitor est in mora soluendi, erit sibi nociua quantum ad plura, quia ad rei interitum casu contingentem, vt. ff. si certum petat. l. quod te. vbi dicitur; ad debitorem speciei post moram spectat periculum interitus. similis tex. in. l. si in Asia. §. si. ff. de positi. vbi dicitur; post li-

Nun

tera

litē contestatam rei periculum pertinet ad depositariū.
 ff. de verborum oblig. l. si ex legati causa, vbi dicitur; de-
 bitor speciei eius interitu liberatur ante moram, quā in-
 terpellatione contrahitur, si fiat maiori, vel tutiori pupilli.
 & in l. si seruum. eo. ti. dicitur; re perempta, vel à commu-
 ni commercio exempta, tenetur debitor, si mora, vel culpa
 præcessit ipsius, vel eius, qui ab eo causam habet, & vide ad
 hoc tex. in l. apud Iulianum. §. j. vbi dicitur; hæres post mo-
 ram tenetur de fructibus perceptis, & qui percipi potue-
 runt, & interitu, & omni causa secundum Bar. ibi. similis
 35 tex. in l. cum res. eo. ti. † Item est nociua mora quantum
 ad interesse, quod peti potest; augetur à die moræ in odi-
 um debitoris morosi, vt. ff. de actio. empti. l. ratio. §. si ven-
 ditorem. & ff. de re iudica. l. si Kalendis: huius autem occa-
 sione queri potest, an interesse sit in obligatione post mo-
 ram, ita quod peti potest per libellum iure actionis; vel an
 deducatur in condemnationem per iudicis officium tan-
 tum: opinio est inter iuris prudentes, determinant enim
 aliquando. ff. de re iudica. l. si quis ab alio. §. vlti. quod in-
 teresse non possit per iudicis officium in condemnatio-
 nem deduci. argumen. ff. de verbo, obligatio. l. si seruum.
 §. vltimo, & l. eum, qui ita. & ff. de consil. pecunia. l. pro-
 missor hominis, quod posset habere locum, vbi esset in obli-
 gatione rem dari; sed vbi est in obligatione factum, tunc
 post moram etiam est in obligatione interesse dubium, ex
 tacita promissione, si non fuit factum quod in conuentio-
 ne deuenit, vt. ff. de verborum obligatio. l. stipulationes
 non diuidantur. §. celsus. & ibi notatur. & in l. si pecunia,
 vbi dicitur, quod interesse in stipulatione venit: & ideo
 bene sequitur, quod possit per libellum peti. Et de ista ma-
 teria vide Dylum in dicio cap. mora, de regulis iuris; vbi
 multa videbis.

36 † Dixi superius, quod mora non potest faciliter defini-
 ri, sed secundum Salicetum in l. semel mora. ff. soluto ma-
 trimo. Mora est delictum culpabile in debito soluendo,
 vel credito recipiendo commissum. Hæc descriptio com-
 prehendit tam debitoris, quam creditoris moram: de qua
 mora vtriusque tractat. d. lex semel mora. Et ista materia

mora est optima, & materia in iudicijs frequenter agitata: ideo dicemus, qualiter quis constituatur in mora; & ponemus fallentias, in quibus absque interpellatione mora contrahatur. Item dicemus qualiter etiam per interpellationem mora non contrahitur. Et primo notabimus, quod regulariter per interpellationem constituitur quis in mora factam congruo loco, & tempore, ut in d. l. mora. ff. de usuris & l. quo res, ff. si certum per a. l. Titia. §. usuras. ff. de lega. ij. & vi. tex. in l. si ex legati causa. & ibi Bar. ff. de verbo. obliga. & vide Bar. in l. ista stipulatio. eodem titu. Idem dic, quod vnica sufficit interpellatio: † quia in 37 istis extrajudicialibus vnica interpellatio habet vim peremptorij. gloss. ordinaria in capitu. si Episcopus. xvij. distinctio. & in l. si tempora. C. de fide instrumen. & In. ast. ff. l. x. & in clemen. j. de hereti. Bart. in l. qui Romæ. §. Sela. ff. de verbor. & in d. §. usuras. & in d. l. mora. & in cap. cuen nobis olim de electio Bald. in l. nam ita diuus. ff. de adoptio. Ioannes Andreas in cap. j. & ij. de iure iuran. itaque vnica sufficit interpellatio. Sed hoc non procedit, quando inferior vult constituere superiorem in mora; nam tria requiruntur interpellationes. casus est singularis in cap. j. de supplenda negli. prælato. Antoni. in cap. vim causa, de officio delega. & in ca. ex literis. & ibi imola, de constituti. Et de hoc, & quid in causa appella. vi. tractatum Marci Antoni. Baueri in primo folio; & inuenies in volumine tractatum, in volumine primo fo. cccxxij. & intitulatur tractatus de mora. Et interpellatio vnica nunquid sufficiat ad moras in pari ad parem. Et quid de inferiore ad superiorem, ibi videbis. Et si collega interpellat collegam, an sufficiat vnica interpellatio. ibi videbis, & multa pulchra ibi inuenies. & ibi dicit, quod licet per duos actus inducatur consuetudo, ut per docto. in cap. si. de consuetu. l. iij. C. de Episco. audi. Bar. in l. de quibus. ff. de legi. & in l. ij. C. quæ sit longa consuetudo. Ange. in §. ex non scripto. institu. de iure natu. tamen illud procedit, quando inter primum, & secundum actum interuenit temporis interuallum, alias vnus tantum actus reputatur, & impeditus facere actum non extulatur, nisi de impedimento protestetur. vi. ibi in iij. col.

quod vna interpellatio sufficiat; intellige in extraiudicialibus: † sed in iudicialibus tres requiruntur interpellationes. l. ad peremptorium. cum sequenti. ff. de iudicijs. l. tres denunciationes. C. commodo & quam. iudex. l. de vnoquoque. §. j. & l. contumacia. ff. de re iudica. & de hac materia vi. Bar. in l. b. finita. §. iulianus in iij. col. ff. de damno infecto. & per Paul. de Cast. in d. l. ad peremptorium. & per Canonistas in c. consultit. de officio de legati. & per Alexand. in d. l. ad. de vnoquoque. §. j. & plene per ipsum in d. l. contumacia. vbi ponit x. limitationes, in quibus in iudicialibus vnica sufficit interpellatio: & ibi etiā ponit aliquas fallentias, in quibus iudex non potest facere vnā citationē p̄ omnib⁹, iuxta tex. in l. nōnunquā. ff. de iudicijs. dixim⁹, quod per interpellationem mora contrahitur, vt per gloss. & docto. in cap. non est obligatorium. de regu. iu. in vi. sed hoc non procedit, quādo in obligatione esset adiecta dies. Nam lapsus diei absque alia interpellatione debitorem in mora constituit: itaque si promittis dare in diem vique ad mensem, si ante diem non das, elapsa die es in mora; quia dies, in quem tenebaris dare, te interpellat. l. si fundum. ff. de verbo. obligatio. & ff. de actioni. & obligatio. l. traiectione. & C. de contrahen. & commi. stipula. l. magnam. & C. de iure emphit. l. ij. Et hoc est verum, siue ista dies sit expressa ab homine, vt in d. l. magnam, siue tacite insit ex natura rei. l. si stipulatus essem abs te. & ibi Paulus. & docto. ff. de verbo. obligatio. & ita firmavit Bar. in l. si stipulatus. co. ti. Idem dicas si esset tacita, aliās per legem subintelligita. l. j. §. exactio. C. de rei vxo. actio. gloss. in l. si mora. ff. sol. 39 lut. matrimo. potuit. C. de loca. l. ij. C. de iure emphit. † Et pater promittens p̄naliter filij consensum, cum aetatis erit; in mora sine interpellatione constituitur, filio ad maiorem aetatem perueniente: & incidit in p̄nam, nisi ratificari fecerit, ita Moderni in l. stipulatus essem. ff. de verbo. oblig. Bal. tamen, & melius in d. l. magnam, tenet. contrarium. & de hoc videbis dictum Marcum Antonium in d. suo tractatu. in. ij. parte. in. j. col. & ibi vi. plures fallentias, ad regulam; dies interpellat pro homine. Sed fur, raptor, & similes absque interpellatione, ipso iure cēsentur in mora constituti.

constituti. l. j. c. recentissime. Et l. merito. ff. de vi, & viar-
mata. pro quo facit. † Nam fur, & morosus æquiparantur. 40
l. inter stipulantem. §. j. ff. de verbo. obliga. tempera tamen,
nisi super re futura esset sequuta stipulatio animo nouan-
di facta, nam per eam vitium furti purgatur; & est necessa-
ria noua interpellatio ad constituendum quem in mora. l.
scire debemus. §. si. dic. vt ibi. Sed in contractibus vltro, ci-
troque obligatorijs non procedit. Nam ex quo quis parte
sua contractum adimpleuit, alius est ipso iure in mora cō-
stitutus. l. curabit. C. de actio. empti. vbi dicitur; † emptor, 41
qui percepit fructus rei emptę, ad tenetur vsuras precij nō
soluti. & ibi vi. Bald. & Salice. & de hoc vide tex. in l. Iulia-
nus. §. ex vendito. ff. de verborum obligatio. & vi. Alexan.
in l. quod te. ff. si cer. peta. & vi. d. Marcum Antonium Ba-
uerium in d. suo tractatu in. ij. parte. col. iij. Item non
procedit in debitore fisci, nam eo, quod non soluit, quod
debet, re ipsa constituitur in mora vide Alexan. in d. l.
quod te. ff. si cer. peta. & tu vide Martinum Laud. in tra-
ctatu de fisco. in. quæstion. cclv. allegat gloss. in l. cum qui-
dam. §. fiscus. ff. de vsuris. & ibi vide Salice. & Fulgosum.
Et idem in debitore ecclesię. gloss. singula. in l. de actio. §.
item mixta. Bald. in aucten. hoc amplius. C. de fideicom-
mi. Iano. an. c. breui de iure iuran. Alexan. in d. l. quod te. ff.
si cer. peta. Idem in debitore minoris. l. minorum. C. in
qui. cap. resti. in integrum. non est necessaria. l. ij. C. de v-
trius. l. Titia Seio. §. vsuras. ff. de lega. ij. Idem dicas in eo,
qui promisit aliquid cōsistens in faciēdo tractatū habens
successiūm, vt domum facere; nam huiusmodi promif-
so censetur in se habere tacitam diem, in qua commodē
feri possit; & propterea lapsus huius diei debitorem in
mora constituet, vt statim ad pœnam, vel interessē con-
ueniri possit; vt per tex. & docto. in l. si ita stipulatur. ff.
de verbo. obligatio. vbi legitur; stipulatio facti commit-
tur, cum transferit tantum tempus, quod factum potuit
applicari: & per casum repentinum reintegratur dilatio.
Idem dicas in eo, quid dixit se nolle adimplere id, quod
promisit, vel debet; nam ex hoc censetur in mora consti-
tutus, nec amplius requirendus erit. de quo per Alexan.

in d. l. quod te. ff. si certum petat. In simili dicimus de eo, qui dixit se nolle in iudicium comparere, non est amplius de necessitate requirendus. c. cum qui. de dolo, & conu. in vj. gloss. & docto. in l. tres denunciationes. C. quomo. & quan. iudex. & l. diuus. ff. de in integrum resti. l. contractu. §. si. ff. de appella. Et nota, quod in eo, qui promittit se facturum, & curaturum, non requiritur interpellatio, sed intelligitur quam primum facere possit. singulare fuit verbum Bal. in cap. j. §. ad hanc. hic finitur lex Corradi. allegat. l. j. C. de priuatis carceribus. & vi. Alexan. in l. quod te. ff. si cer. petat. & de hoc vi. in d. tractatu, in ij. parte col. iij. & ibi dicit, ista verba, promitto facturum, & curaturum, quid operentur. Item vassallus, qui scit domino magnum periculum imminere, tenetur non requisitus defendere. Alexan. in d. l. quod te. Item quando iuramentum est in contractu interpositum, non est necessaria interpellatio, vt per Docto. in capitu. breui. de iure iurando. & vi. Alexan. in l. ij. §. voluntate. ff. solu. matrim. vbi dicit, quod quanuis ad hoc, vt venditor teneatur de euictione, & teneatur venire ad defendendum emptorem in causa euictionis, & sit necesse, quod per emptorem fuerit ad hoc requisitus, vt per Bart. in l. denuntiastis. ff. de adu. & in l. absentem. ff. de procurato. attamen si iuramentum est appositum in contractu, si venditor sciat litem fore moram, absque alia interpellatione debet venire ad defendendum emptorem, quod dicit esse singulare, nec per alios tractatum. Sed de hoc vide in d. tractatu in ij. parte col. v. & vide Barto. in l. eum qui. §. si iuramento in vltimo verbo. ff. de iure iurando. vbi dicit, quod quando eodem tempore contrahitur obligatio, & eodem tempore prestitum est iuramentum, iuramentum non habet vim interpellationis, nec debitorem in mora constituit, sed necessaria est noua interpellatio, quia absonum est in iurare secundum ipsum, quod quis eodem tempore obligetur, & constituatur in mora. l. quod dicimus. ff. de solutio.

Item quamuis aduentus diei constituit in mora, tamen intelligitur esse verum, quando obligatio erat pura, sed exactio

actio erat in diem collata; secus, si exactio, & obligatio e-
 rat in diem collata; nam tunc dici aduentus non constituet
 debitorem in mora; ne deueniamus in hoc absurdum,
 quod eodem tempore obligetur, & in mora constitutur.
 ita dicit Bar. in l. ita stipulatus. in. ij. quæst. principali. de
 verbo. obliga. facit quod dicunt Bar. & docto. in. l. quo-
 ties. eo. ti. ¶ Quod aduentus conditionis non constituit
 vnquam in mora; quia etiam prius non esset nata nec
 actio, nec obligatio. l. cedere diem. ff. de verbo. signific. Sed
 dies per extraneum promissa lapsu biennij sine interpella-
 tione in mora constituitur. l. si. §. præterea. ff. de iure do. &
 vi. Alexan. in. d. l. quod te. Et quid si dos fuit promissa
 per mulierem, vi. in. d. tractatu in col. iij. interpellatio
 nunquid requisita in dispensatione. l. vel statuti, seu iu-
 dicis aliquid fieri præcipientis, dico, quod intelligitur,
 quod fiat quam primum potest, alias pœna committitur
 absque alia interpellatione. Alexand. in. l. ita stipulatus. ff.
 de verbo. & vi. in dicto tractatu in d. secunda parte, in vi.
 col. Retenta ista parte pro vera, quod interpellatione mo-
 ra contrahitur, tempera, & intellige, quod statim interpel-
 latus non censetur constitutus in mora, sed necesse est,
 quod labatur tantum tempus infra, quod commode id,
 super quo interpellatur, explicari possit: quod tempus
 veniet arbitrio iudicis moderandum, iuxta rex. in. l. quod
 dicimus. & l. ratum. ff. de solutioni, & est casus notabilis
 in l. diuortio. ff. de nego. gestis. & vi. gloss. in. l. Emilius.
 ff. de minori. ¶ Et interpellatio debet fieri congruo tem-
 pore, vt est gloss. in. l. mora. ff. de vsuris. dicitur autem
 facta incongruo tempore quando esset facta ante eventum
 diei, vel conditionis. l. cum filius. §. si. ff. de verbo. obliga. &
 l. si solutus. ff. de solutio. nisi interpellatio conferretur in
 tempus congruum. l. in tempus. ff. de hæredi. institu. l. si
 eum. §. si. ff. de donatio. inter virum & vxor. Item dicitur
 fieri incongruo tempore, si fiet quando quis vxorē ducit,
 finus comitatur, missam audit, vel celebrat. l. ij. ff. de in ius
 vocan. notat Bar. in. l. non solū. §. morte. ff. de noui ope. nū-
 tia. & vi. lafonē in d. §. morte, in materia protestationis in-
 citatoria, per duo similia. Primo quia licet actus iudicia-
 lis,

lis, ut est sententia non possit de nocte expediri. §. sedebunt, in aucten. de iudicibus. Tamen actus iudicialis, ut contractus potest ita de nocte, sicut die, expediri. l. alitissimum. §. testa. ff. de testamen. Secundo confirmatur ex eo, quod dicimus in simili, quod appellatio potest interponi de nocte, secundum Bald. in aucten. hodie, in vlti. col. C. de appella. & in l. j. C. de feriis. & in l. j. §. dies. ff. quando
 45 appella. fit. per gloss. in cap. ab eo. de appellatio. li. vi. Et certe videtur dicendum, quod interpellatio dicitur fieri in tempore incongruo, quando fit eo tempore, super quo interpellatio non posset tunc temporis congrue explicari. ita tenet Bart. in d. protestatione incitatoria, dum loquitur, An tempus feriatum dicatur incongruum ad interpellandum, in d. §. morte. sed tempus noctis est incongruum ad solutionem. gloss. notabilis in l. more Romano. & ibi Bar. & Bal. ff. de feriis. Item debitum debet esse liquidum; alias autem mora committi non potest, nisi postquam debitum fuerit liquidum. ita Bal. in l. acceptam. C. de usuri. Alexan. in cons. xlix. ij. volumi. Sed quando debitor interpellat creditorem, ut debitum recipiat, non sufficit simplex interpellatio, sed requiritur oblatio, & consignatio. l. acceptam, cum sua materia. C. de usuri. & quod habetur in l. si mora, ff. soluto matrimonio. cum si
 46 mili. Et si debitor non habet, cui soluat, ut euntet prenam, debet debitum coram iudice offerre; ut per Bar. in l. si reus paratus. ff. de procurato. & vide Alexan. in cons. xcij. j. volumi. & de hoc vi. in d. tractatu in fi. col. Quamvis do potest, quis sit effectus moræ. gloss. est ordinaria in d. l. mora. ff. de usuri.

Qualiter autem mora committatur, dico, quod mora committitur interdum re ipsa, absque interpellatione, ut in contractibus bonæ fidei, ut ff. de actio. empti. l. Iuliana. §. ex vendito. & C. eo. ti. l. curabit, ut iam dixi; & in contractibus stricti iuris sapientibus naturam bonæ fidei quandoque, ut in debitis ex vltima voluntate, ut ff. de legat. ij. l. Titia Seio. §. minori. & C. in qui. cau. resti. in integrum non est necessaria in minorum. & etiam in non sapientibus, si res peruenit ad debitorem cum delicto, ut in fure,

fure, metuloso, & violento. l. si condicatur. ff. de condi. furtiua. & l. in re furtiua. ff. de vi. & vi. arma. l. j. §. rectissi- me. & C. quod metus cau. l. j. & C. de furtis. l. subtracto. In- terdum committitur mora mediante interpellatione, vt dixi; & hoc dupliciter, quia quandoque mediante inter- pellatione, vt dixi; & hoc dupliciter quia quando- que mediante interpellatione, vt dixi; & hoc dupliciter, quia quandoque mediante interpellatione facta à credi- tore debitor; & hæc demum, quando debitor adultæ æta- tis scienter, vel scire debens se debere, interpellatus legiti- me, id, quod debet, sine iusta causa differt soluere, quando- que contra per interpellationem factam à debitore credi- tori; & hoc committitur, cum creditor sine causa legitima differt accipere debitum sibi pro parte debitoris obli- gata, vt. ff. de constitu. pecu. l. sed si aliqua. & ff. manda. l. si hominem. & de pericu. & commod. rei, vendi. l. illud. & de solutio. l. si soluturus. & l. qui decem. Similiter committi- tur mora per euentum diei tacitæ à l. subintellecto, vt. C. emphiteo. l. ij. & nota. in. d. l. si mora.

† Et nunc accedo ad materiam purgationis moræ, & 47 dico, quod purgatio moræ fit multis modis scilicet obla- tione rei debite. Item de legatione. item stipulatione a- nimo nouandi in interposita; si tamē res erat præsens, hæc omnia probantur in tex. & gloss. l. parui. ff. de conditio. furti. Et materiam purgationis moræ videbis per Salice- tum in tractatu suo de mora, vbi plenarie pertractauit in materiam purgationis moræ, & illam tractatum inueni- es in volumine tractatum in primo volumine. fo. ccxxxv. & ibi videbis in fine, moræ purgatio quos effectus produ- cat, & ibi dicit etiam, quod vsuræ propter moram curren- tes ea cessante cessant. Et de materia purgationis moræ & vi- debis Bar. in. l. si insulam. ff. de verborum obligatio. Vbi multa dixit. Et in fine reassumendo materiam facit solen- nem distinctionem moræ suo, quando mora possit purgari tam ex parte actoris, quam rei.

Sed mora rei nocet fideiussori, nisi fideiussor prius con- stituerit creditorem in mora per obligationē, vt per Bar. in. l. mora rei. ff. de verbo. & in. l. si seruum stichum stipu.

N n n 5

dicit;

48 dicitur mora in faciendo commissa non purgatur, sed mora in negligendo purgatur. Et mora purgatur ex æquitate. Et mora purgatio usque ad quod tempus admittatur, ubi Bart. in l. si maior. C. de transactio. & ibi Bart. dicit multa in materia moræ. Sed qui potest se tueri exceptione legitima, non est in mora, ut per Bart. in l. lecta. ff. si certum petat. Sed ubi est dies, & poena, non admittitur purgatio moræ in l. traiecitia. §. de illo. ff. de actio. & obligation. Sed moræ purgatio admittitur quoad actionem conservandam ex parte actoris intra modicum tempus, etiam ubi dies est, & poena, Bart. in l. si ita. §. Si ea cauit. ff. de verborum obliga. Sed quando poena committitur propter maleficium, purgatio moræ non admittit Bart. in l. ubi pactum. C. de transactio. Et omnino vide de hoc Bart. in d. l. si insulam. ff. de verb. oblig. ubi multa dixit in materia moræ, & sic me expedit.

DE AMENTE, ET DEMENTE, ET
Furioso, de mente capto, & in-
sano, de stulto, & fatuo.
cap. LXVIII.

S V M M A R I V M.

- 1 Qualitercunque quis sit amens, actum à consensu dependentium exercere non potest.
- 2 Furiosus & mente captus, utrum inter se differant. & nu. 3.
- 4 Non sane mentis, quis dicatur, item & de demente.
- 5 Dementia, quomodo agnoscatur.
- 6 Fatui unde dicti, & qui proprie dicantur.
- 7 Mente captus quot modis dicatur.
- 8 Furor quomodo probetur, item in testium depositione quod requiratur, ad hoc ut de furore constet, & nu. 9. 10.
- 11 Ad probandum, Aliquem esse mente captum vel furiosum, difficile est, & nu. 15.
- 12 Teste deponente de sana mente, alio vero de insania, cui magis credatur.